УДК 351.778.3:352.071.55](477)

DOI: 10.34132/pard2021.11.04

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В СФЕРІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ В ОТГ

Бізонич Д. В., канд. тех. наук, директор ТОВ «Еталонтехсервіс» м. Харків, Україна.

Стаття присвячена дослідженню механізмів використання міжнародної технічної допомоги в сфері державного регулювання житлово-комунальних послуг щодо водопостачання та водовідведення на муніципальному рівні, проблемам водозабезпечення та водовідведення в українських реаліях. Проаналізовано стан питної води за регіонами України, акцентовано увагу на важливості забезпечення якісною питною водою та проблемах, внаслідок яких створюється небезпека для здоров'я населення, також визначено основні чинники забруднення вод, в тому числі підземних. Формування осередків забруднення доцільно для створення карти забруднення вод України, розроблено таблицю забруднюючих речовин підземних вод України. Проаналізовані механізми муніципального управління комунальним господарством на рівні ЖКГ. В результаті аналізу автор доходить висновків, що в тих ОТГ, де правильно організовано управління водозабезпеченням, стало цілком можливим утримання самостійно системи водопостачання, без залучення місцевого бюджету та інших ресурсів, тобто такі системи водозабезпечення та раціональне муніципальне управління призвели до того, що системи водопостачання не тільки не вимагають коштів, а часто стають бюджетоутворювальною складовою муніципального управління.

Досліджені системні зрушення внаслідок реформ публічного управління та децентралізації, здобутки в сфері забезпечення якісною питною водою для ОТГ, основні проблемні питання та шляхи

їх вирішення, а також процес адаптації позитивного зарубіжного досвіду, визначено провідну роль міжнародної технічної допомоги в цих процесах. Визначено роль міжнародної допомоги в проектах із забезпечення водопостачання та водовідведення в рамках діяльності українсько-швейцарського проекту DESPRO, основні методики та механізми управління проектами в цій сфері.

Ключові слова: *децентралізація, водовідведення, водопостачання, водо забезпечення, управління комунальним майном, ЖКГ, комунальні послуги.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми забезпечення водопостачанням та водовідведенням на території нашої країни постають достатньо гостро, тому вони посідають тривалий час провідне місце серед об'єктів, які потребують державного врегулювання. Вони розглядаються в комплексі з такими важливими питаннями як комунальні послуги, забезпечення екологічної безпеки, підвищення рівня охорони здоров'я населення, а також стосуються сучасних трансформаційних процесів в сфері місцевого самоврядування.

Сутність проблеми полягає в тому, що Україна залишається однією з країн Європи, яка найменш забезпечена водою [3, с. 69]. Наприклад, поверхневі водні ресурси розподілені нерівномірно на території країни. Річковий сток на 1 кв.м площі вказує на можливості природного рівня водозабезпечення. Серед регіонів України найбільш водо забезпеченим є Західний регіон, а саме Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області, де на одного мешканця припадає від 2 до 6 куб.м. води, а на 1 кв.км площі – від 200 до 600 [7]. Натомість найменш водозабезпеченим регіоном залишається Південний: Одеська та Миколаївська області, а також Запорізька та Дніпропетровська області з Центрального регіону [7].

Слід зазначити, що в контексті реформування державного управління та передачі більшості повноважень на рівень місцевого самоврядування – питання надання послуг із водо забезпечення та водовідведення передані на муніципальний рівень управління. В

результаті проведення перших етапів децентралізації в більшості місцевих бюджетів відбулося істотне зростання, що надало реальну можливість вирішувати питання місцевого управління та спрямувати ресурси на підвищення якості надання комунальних послуг. Останні є важливими напрямком муніципального управління, вони завжди перебувають в центрі уваги громади, як міської, так і сільської, оскільки не вирішувалися роками. Таким чином, ОТГ отримали значні ресурси та механізми покращення житлово-комунального господарства на територіях свого проживання. Одними з перших в більшості громадах стали питання водо забезпечення та водовідведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання в сфері забезпечення населення якісною питною водою висвітлено у працях: Р. Примуш, К. Гочачілова, В. Луцюк, Є. Шмирова, Т. Сікорської, О. Андрійчук, А. Ромах, В. Гайковської, О. Галімової. Досвід управління в об'єднаних територіальних громадах та надання послуг на муніципальному рівні є предметом наукового інтересу таких вчених, як С. Серьогін, Ю. Шаров, Є. Бородін, Н. Гончарук, В. Дрешпак, Т. Крушельницька, О. Кужман, Н. Липовська, Т. Маматова, Л. Прокопенко, О. Тертишна, І. Чикаренко, С. Квітка, О. Кіреєва, А. Колповська, Е. Сергієнко, Т. Серьогіна, Д. Сухінін, О. Чикаренко, Т. Чубара, І. Шумляєва, Д. Безуглий, О. Вискуб, Н. Мохорт, С. Сельдіна, А. Денисенко, О. Кондратинський та ін. Водночас, питання забезпечення питною водою та механізмів залучення донорської допомоги для вирішення цих питань на муніципальному рівні висвітлено не в повній мірі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідити механізми використання міжнародної технічної допомоги в сфері державного регулювання житлово-комунальних послуг щодо водопостачання та водовідведення на муніципальному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні користування водними ресурсами проводиться дуже нераціонально внаслідок застарілих систем, які залишилися у спадок від колишнього СРСР, коли не було необхідності в економії цього

природного ресурсу. Сьогодні такі системи потребують технічного переоснащення та нових методів державного управління в цій галузі. Відтермінування вирішення цих питань, а також гострі екологічні проблеми в сукупності спричиняють непродуктивні витрати води, що призводить до зменшення придатної для споживання води.

Аналізуючи обсяги споживання води, було встановлено, що із природних водних об'єктів у 2019 році було забрано 11,1 куб. км води, в порівнянні це становить обсяг фактично у три повних об'єми Київського водосховища [15]. Наприклад, в 2018 році загальний забір води становив 11,3 куб. км води. Забір прісної води у 2019 році становив 10,6 куб. км, морської води - 0,5 куб. км., у 2018 році відповідно – 10,7 куб. км та 0,6 куб. км. Забір морської води здійснюється в основному підприємствами чорної металургії у технологічних процесах і складає 0,49 куб. км. [15]. Прісна вода також використовується в промисловості України на підприємствах тепло та атомних електростанцій, металургії та вугледобування, її обсяги становили у 2018 році 4,1 куб.км, у 2019 році – 4,3 куб.км. Але перше місце по забору прісної води припадає на сільське господарство: тут використано у 2018 році 4,7 ку.км води, у 2019 році – 4,4 куб.км. І тільки на третьому місці знаходиться комунальне господарство, на яке припадало у 2018 році та 2019 році по 2,4 куб.км води [15].

Але необхідно зазначити, що обсяги споживання води значно відрізняються за регіонами в нашій країні. Як видно з таблиці 1, перше місце в рейтингу по водозабору з природних джерел у 2017 році належить Південному регіону, найбільше забирають води з природних об'єктів Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська та Донецька області [7].

Таблиця 1

**Забір води з природних водних об'єктів
(показники 2017 року)**

Регіон	Обсяги забору води з природних водних об'єктів (млн. куб.м.)
ПВДЕНЬ	5317
ЦЕНТР	1636

ПІВНІЧ	1174
СХІД	672
ЗАХІД	425

Складено автором на основі [7].

Окрім надспоживання, дуже актуально постає питання щодо водних втрат при транспортуванні [6, с.76]. Вважається, що втрата води при транспортуванні – «втрата води від місця забору до місця споживання (використання) на випаровування, фільтрування та інше. В показники не включаються обсяги води, яка передається для використання сторонньому споживачеві» [7].

Як свідчать показники, у 2017 році втрати води при транспортуванні були зафіксовані у всіх регіонах України і склали 1145 млн. куб.м., найвищий показник таких втрат належить Південному регіону, де він склав 636 млн.куб.м., а саме в Херсонській та Донецькій областях (відповідно 187 млн.куб.м. та 225 млн.куб.м), найнижчі – у Західному - 94 млн.куб.м та Північному – 89 млн. куб.м. регіонах [7].

За допомогою цих та інших показників водного кадастру зрозуміло, що обсяги водокористування залишаються без суттєвих змін, що вказує на те, що не відбувається ощадливого водокористування та не сформовані нові механізми державного регулювання в цій сфері. На переважній більшості підприємств промисловості та сільського господарства не запровадили водоощадливі технології виробництва, так само як не запроваджено водоощадливих систем в комунальному господарстві, між іншим – втрати води є достатньо високими, а ці питання є дуже актуальними не тільки для України, а й в глобальному змісті [6, с.78]. Тому для вирішення цієї проблеми повинна бути удосконалена державна політика, яка має поєднати інтереси усіх суб'єктів управління, включаючи органи державної влади та місцевого самоврядування, міжнародні організації, власне підприємства промисловості та аграрного виробництва та населення в цілому як споживачі комунальних послуг.

Державна політика свідчить про намагання влади вирішити такі питання в контексті прийняття Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», де охорона вод винесена в пріоритетне завдання. Зокрема, в стратегії зазначається, що в нашій державі «внаслідок токсичного, мікробіологічного та біогенного забруднення відбувається погіршення екологічного стану річкових басейнів, а також прибережних вод та територіальних вод Чорного і Азовського морів. Особливо слід відзначити незадовільний стан причорноморських лиманів, більшість з яких належать до природно-заповідного фонду і є унікальними рекреаційними ресурсами» [4].

Серед основних забруднюючих джерел виділяють скиди промислових підприємств та інших об'єктів промисловості, незадовільний стан інфраструктури по водо забезпеченню та очистки води, невідповідність нормам водоохоронних зон, наявність повсюдних випадків дренажу та змиву токсичних речовин із земель сільського призначення. Такими речовинами є сполуки азоту та фосфору, важких металів, сульфати, феноли та нафтопродукти, відбувається масштабне забруднення медичними відходами та пластиком різного виду, що фактично не підлягає ніякому контролю.

Регулярне забруднення від діяльності підприємств промисловості та комунального господарства, скиди від сільськогосподарських територій і територій, на яких розміщуються сміттєзвалища дуже ускладнюють ситуацію з водними ресурсами країни [13, с.190]. Аналіз рівнів забруднення вод у 2017 році засвідчив, що в середньому показник скинутих забруднених вод складає 20,3 %, де найгірший рівень забруднення вод у загальній кількості скинутих вод у водні об'єкти відзначають у Північному та Центральному регіонах (відповідно 30% та 27,4 %). При чому Північний регіон опинився в лідерах через те, що Київ у 2017 році скинув 52,3 % забруднених вод у скидах зворотних вод у поверхневі водні об'єкти [7].

Забруднення води та в подальшому споживання такої води населенням є першопричиною зростання рівня захворюваності на

різні інфекційні та онкологічні хвороби, тому що в сукупності це негативно позначається на загальній резистентності окремої людини та населення в сукупності. Тому постає питання удосконалення системи моніторингу вод, запровадження нових стандартів в цій площині, оновлення механізмів державного управління та запровадження інтегрованого підходу [10].

Окрім поверхневих вод до системи водних ресурсів також включені підземні води, вони є важливими водними об'єктами і мають стратегічне значення, особливо при виникненні ситуацій техногенного характеру та загроз із водо забезпеченням.

Використання підземних вод відбувається практично рівномірно за усіма регіонами країни. Найбільше видобуток підземних вод у 2017 році склав у Південному регіоні України - 743,95 тис.м³ / добу, а найменше – у Центральному - 418,9 тис.м³ /добу. В цілому по Україні цей показник у 2017 році склав 2801,055 тис.м³ /добу (наведено без урахування ресурсів АР Крим), що складає майже 5% від прогнозних ресурсів підземних вод. Водні ресурси цього виду використовуються в основному для забезпечення господарсько-питного водопостачання (63%), на виробничо-технічні потреби (10,3%) та сільськогосподарські потреби (10,2%) [7].

Використання підземних вод для забезпечення господарсько-питного водопостачання активно відбувається практично в усіх регіонах України, окрім Центрального, оскільки тут на ці потреби було спожито лише 41 %. В аграрному секторі підземні води в основному використовуються для систем зрошення полів, ці показники складають у Південному регіоні 4% та Центральному регіоні 1% (Херсонська область посідає лідируючі позиції по використанню підземних вод для зрошення (10%) [7].

Забрудненість підземних вод також є дуже високою, вони не відповідають вимогам до джерел водопостачання, причиною чого ж знову ж такі високі показники забруднень антропогенного характеру. Негативно позначається інтенсивність їх використання, що спричиняє виснаження їх горизонтів [6, с.79].

До головних чинників забруднення підземних вод в Україні належать джерела, що відображені в таблиці 2.

Таблиця 2

Чинники забруднення підземних вод в Україні

Місце в рейтингу забруднення	Чинник забруднення
1	комунальні стоки
2	стоки тваринницьких комплексів
3	мінеральні добрива
4	продукти сільгоспхімії
5	свинець
6	марганець
7	нафтопродукти

Складено автором на основі джерела [7].

Слід зазначити, що наразі сформовані регіональні стійкі осередки забруднення підземних вод, що пов'язано з об'єктами виробництва та розвитку промисловості, зокрема, ці проблеми постають вкрай гостро у Дніпропетровській, Запорізькій та Луганській областях, або що пов'язано з надмірним використанням мінеральних та органічних добрив і пестицидів у Миколаївській, Херсонській, Одеській областях. Лідерство по забрудненню підземних вод належить Центральному регіону, де зафіксовано 61 одиницю забруднених зон [7]. Основні забруднюючі речовини підземних вод представлені в таблиці 3.

Тому, підземні води також є об'єктом державного регулювання, оскільки потребують охоронних механізмів, вироблення політики, спрямованої на зменшення негативних ефектів від забруднення та виснаження, вжиття антикризових заходів в разі складних катастрофічних ситуацій.

Ці питання частково регулюються на рівні всієї державної політики, а в рамках децентралізації – спільно зі сформованими ОТГ, тому що ці питання в громадах завжди поставали гостро і потребували свого вирішення роками. Взагалі питання комунального значення та надання комунальних послуг в більшості громад поставили

на першому місці, тому витання щодо водо забезпечення взагалі та підвищення ксті питної води є важливими та вирішуватися в комплексі. Що ж відбувається в громадах щодо забезпечення водою та побудови систем водовідведення? Розглянемо ці питання детально.

Таблиця 3

Основні забруднюючі речовини підземних вод в Україні

Регіон	Область	Основні забруднювачі підземних вод
ЗАХІД	Закарпатська	нітрати, залізо та марганець природного походження
	Івано-Франківська	хлориди, феноли, нафтопродукти, марганець, кадмій
	Львівська	амоній, залізо, сульфати, хлориди, нафтопродукти
	Тернопільська	нафтопродукти, органічні сполуки
	Чернівецька	сульфати, нітрати, амоній
	Волинська	нітрати, нітрити, нафтопродукти
	Рівненська	нітрати, нітрити, нафтопродукти, загальне залізо, формальдегід
	Хмельницька	мінералізація, загальна жорсткість, нітрати, загальне залізо, нафтопродукти, амоній
СХІД	Луганська	п/к мінералізація, загальна жорсткість, марганець, залізо, нітрати, феноли, хлориди, сульфати, нафтопродукти, амоній
	Донецька	п/к мінералізація, загальна жорсткість, сульфати, хлориди, нітрати, хром, ціаніди, феноли, роданіди, нафтопродукти, залізо
	Харківська	мінералізація, нітрати, нафтопродукти
ПІВНІЧ	Київська	нафтопродукти, сухий залишок, хлориди, залізо природного походження, амоній, побутові відходи
	Житомирська	нафтопродукти, залізо природного походження
	Чернігівська	нафтопродукти, фтор природного походження
	Сумська	мінералізація, загальна жорсткість, сульфати, феноли, нітрати, нафтопродукти

продовження таблиці 3

ЦЕНТР	Полтавська	мінералізація, хлориди, залізо природного походження, нафтопродукти
	Вінницька	мінералізація, загальна жорсткість, хлориди, сульфати, нітрати
	Дніпропетровська	мінералізація, загальна жорсткість, хлориди, сульфати, нітрати, нафтопродукти, бром, стронцій, марганець, залізо, бор, карбамід
	Кіровоградська	мінералізація, пестициди, нітрати, аміак, нафтопродукти
	Черкаська	мінералізація, хлориди, сульфати, нітрати, амоній, пестициди, нафтопродукти
ПІВ-ДЕНЬ	Запорізька	мінералізація, загальна жорсткість, пестициди, нітрати, нафтопродукти
	Миколаївська	мінералізація, загальна жорсткість, хлориди, сульфати, нітрати, амоній, нафтопродукти
	Одеська	мінералізація, загальна жорсткість, нітрати, нафтопродукти, поліфосфати, карбамід, важкі метали, аміак
	Херсонська	мінералізація, хлориди, сульфати, нітрати, нафтопродукти, амоній, марганець

Складено автором на основі джерела [7].

З 2014 року в Україні триває формування об'єднаних територіальних громад з метою організації належного управління на місцевому рівні, що передбачає в тому числі й вирішення проблем з організацією та наданням якісних житлово-комунальних послуг [11]. Ці питання тривалий час були складними для вирішення, але й водночас першочерговими для мешканців муніципальних одиниць [1, с.23]. Тому з цією метою було Україні було надано потужну технічну допомогу з боку іноземних організацій.

В щойно сформованих ОТГ повноваження щодо управління житлово-комунальним комплексом передавалися комунальним підприємствам, які були спеціально для цього створені і які є активним суб'єктом управління на місцевому рівні. Крім того, для організації якісного надання житлово-комунальних послуг на рівні

ОТГ, необхідною умовою є формування прозорих тарифів, особливо при водопостачанні та водовідведенні, та розуміння ощадливого ставлення до споживання води [1, с.21].

З 2014 року українським ОТГ вдалося реалізувати багато проектів щодо забезпечення населення питною водою, особливо завдяки швейцарсько-українському проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO [2]. В межах проекту в деяких громадах було побудовано мережі централізованого водопостачання, це беручи до уваги, що подібних проектів громада очікувала протягом 20 років [9, с.71]. В таких населених пунктах водо забезпечення здійснювалося на тому, що воду привозили машинами, при чому вартість довозу складала близько 100 грн за 1 м куб. Після побудови водогону вартість за 1 м куб. складає 18 грн, що становить значну економію для громадян [8].

Але важливими питанням в проектах з відновлення або побудови системи водо забезпечення була розробка відповідного інвестиційного проекту [14, с.5]. З цією метою українським ОТГ та підприємствам з управління ЖКГ було запропоновано для використання систему обліку активів з використанням сучасних інформаційних технологій QGIS. Далі протягом 3-4 місяців проводилася технічна інвентаризація та оцінювання, усі дані вносилися в зазначену програму і таким чином підприємство отримувало можливості якісного аналізу системи водопостачання та водовідведення. В сукупності такий підхід надавав можливості оптимізувати капітальні витрати на будівництво водогону та системи водо забезпечення та залучати інвестиції і технічну допомогу [8].

Слід сказати, що DESPRO вдалося суттєво поліпшити відбір та реалізацію проектів для розвитку ОТГ. Якщо у I та II фазах діяльності цього проекту в Україні виконавцями проектів та бенефіціарами від DESPRO виступали неприбуткові організації, то вже на III- IV фазі DESPRO почали співпрацю з місцевими радами та ОТГ. Таким чином, відбулося зростання свідомості населення та органів місцевого самоврядування. Якщо під час I фази обсяг залучення бюджетних коштів із сільських, районних й обласних бюджетів для реалізації проектів з водопостачання склав 17 % від

загальної вартості, у II фазі – це вже було 24 %, у III фазі (2014–2017 роки) частка бюджетного фінансування становила 32 %, у IV - щонайменше 50 %. Така динаміка фінансування свідчить про те, що ОТГ стали більш спроможними та здатними вирішувати питання місцевого значення [2].

Досліджуючи вартість проєктів з будівництва системи водо забезпечення, слід сказати, що вона збільшується щороку [13, с.191]. Якщо на перших фазах діяльності проєкту DESPRO середня вартість будівництва 1 км водних мереж у сільській місцевості була 76 тис. грн, згодом - 83 тис. грн, то вже у III фазі (2014–2017 роки) реальна вартість будівництва 1 км склала 156 тис. грн. Аналізуючи проєкти щодо будівництва системи водо забезпечення та водовідведення, можна побачити, що в середньому в кожному селі, селищі чи місті необхідно побудувати від 6 до 10 км водних мереж, таким чином вартість проєктів коливається в межах 1 млн. грн. [2].

Крім того, вартість будівництва водогону залежить від того, яким чином спроектовано водогін, на яке споживання води він орієнтується – на реальне чи на таке, що закладається в державних будівельних нормах. У містах вартість побудови водогону буде набагато вище, тому слід враховувати існуючу мережу водо забезпечення і необхідність виконання супутніх робіт (зняття та укладка асфальту на лініях проведення мережі тощо) [14, с.5].

Кращим варіантом для громад є той, коли вода подається безпосередньо напряду, зі свердловини, і якщо вона відповідає основним стандартам якості і не потребує додаткового очищення. Якщо ж за проєктом вона буде надходити з бетонного резервуару або башти Рожновського та інших подібних споруд, тоді виникає необхідність в очищенні такої води, хлоруванні або іншим способом. Що в сукупності буде визначати ціну проєкту та в подальшому вартість послуги.

В сільській місцевості набули популярності приватні свердловини, щоб якось вирішити проблему водо забезпечення та зрошення своїх земельних ділянок. Але таке будівництво є достатньо високовартісним. Натомість розбудова мережі централізованого водопостачання в ОТГ є набагато дешевшим.

Тим більше, забезпечення водопостачання в сільських населених пунктах враховує якість води, екологічні проблеми, які наявні на певній території. Найбільш прийнятним варіантом для організації централізованого водопостачання є наявність артезіанської свердловини як джерела, що дозволяє раціонально використовувати фінансові та технічні ресурси, а також значно підвищує якість питної води для населення, чим підвищує також й соціальну складову.

Як показав досвід, в окремих населених пунктах буріння свердловини в межах населеного пункту не було рентабельним через наявність зони сухого поясу чи достатньо глибокої зони водоносного горизонту. В таких випадках будівництво свердловини проходило поза межами населеного пункту, на відстані в декілька кілометрів, особливо цікавим для реалізації спільних проектів при підтримці міжнародної допомоги були ті, де вже наявні подібні свердловини, тому тут основною проблемою було будівництво подальшої мережі водо забезпечення і це визначалося як найбільш прийнятний спосіб вирішення проблеми [2].

Коли ОТГ мала проект щодо розбудови мережі водопостачання та водовідведення, стало очевидним, що до цього питання громада зверталася не вперше. Тому перемагали в конкурсах DESPRO ті проекти по водо забезпеченню, які мали плани розбудови водогонів. Згодом наявність такого проекту стала однією з вимог конкурсних пропозицій.

Втім, не всі проекти були переможними, тому що підлягали перегляду та експертній оцінці щодо їх рентабельності через те, що вартість їх будівництва була набагато більшою, ніж аналогічні проекти в інших ОТГ. Наприклад, до здешевлення могли призвести перегляд норм споживання води, оскільки будівельні норми визначаються в межах 100-285 л на добу на одну особу, а в проектах було зазначено найвища межа - 285 л на добу [2]. Але як показав досвід, в сільській місцевості споживання води коливається на рівні до 100 л на добу. При розрахунках реального водоспоживання доцільно спиратися на рівень благоустрою домогосподарств та наявність інших джерел води, оскільки для потреб господарства населення використовує звичний та зручний спосіб – воду з колодязів.

При встановленні норм водоспоживання до 100 л на добу на одну особу, стало очевидно, що більш рентабельніше використовувати трубу для мережі водогону не 110 мм, як за проектами, а меншого діаметру. Чим менше діаметр труби, тим менша її вартість [2]. Навіть на матеріалах можна досягти значної економії будівництва. Тому в більшості ОТГ норми споживання були переглянуті та замінені на більш раціональні, основною задачею місцевої влади було знайти необхідні підрядні організації з відносно невисокими пропозиціями по будівництву робіт [12, с.36-37].

В проектах DESPRO кошти розподілялися таким чином: при вартості 1 км труб та кранів, яка складає, наприклад, 150 тис. грн, міжнародна допомога становила 60 тис. грн або 40 % від проектної вартості, решту вартості громадам було запропоновано сплатити самостійно, залучаючи бюджетні ресурси різних рівнів та фінансові ресурси мешканців ОТГ [2]. Основною метою була все ж таки не тільки економія, а залучення економно та раціонально управляти спільною комунальною власністю та запровадження позитивного зарубіжного досвіду. В результаті реалізації проектів щодо забезпечення водою жителів сільських населених пунктів, вони також ставали учасниками процесу управління та реалізації цих проектів [5, с.52-53]. На початкових етапах діяльності DESPRO частка коштів самого населення складала 47 %, згодом була зменшена до 31 %. Таким чином, протягом 2015-2017 років мешканці сільських населених пунктів, які були задіяні в проектах по розбудові мережі водопостачання та водовідведення, внесли власні кошти в розмірі близько 2-5 тис. грн., та додатково ще 1,5-3 тис. грн за підключення домогосподарства до мережі [2].

Поступово такий досвід охопив більшість ОТГ і проблема врешті-решт зрушила з місця. Деякі громади спромоглися розбудувати мережі водопостачання навіть без допомоги міжнародних донорів. Оскільки деякі обласні ради, як наприклад, в Івано-Франківській області, при проведенні обласних конкурсів проектів приділили окрему увагу саме проектам з водо забезпечення і встановили окрему квоту для цього. Протягом останніх років в обласних конкурсах отримують фінансування проекти з водопостачання,

в яких чітко зазначені такі показники, як обсяг співфінансування з боку громади, фіксований розмір фінансування на 1 км мереж водопостачання, досягнення вищого рівня охоплення послугою [2]. В Дніпропетровській області в контексті обласного конкурсу проектів особливе місце належить проектам із водопостачання в сільській місцевості й малих містах, вони навіть виділені в окрему категорію та отримують значне фінансування та консультативну підтримку.

Наразі діяльність міжнародної технічної допомоги стосується більш глибоких проблем: тепер це не тільки організація забезпечення водопостачання, а й розвиток комунальних служб з цих питань, оскільки також важливим критерієм проекту є здатність працювати без фінансової міжнародної допомоги, самостійно. Тому такі системи водопостачання мають бути повністю самоокупними, мати достатньо коштів на ремонт та обслуговування.

Міжнародна допомога сприяла зрушенню такого важливого питання як водозабезпечення ОТГ. Вона ґрунтувалася на таких основних чинниках, як:

- забезпечення раціонального управління та організації послуг водопостачання;
- удосконалення системи водопостачання та водовідведення завдяки співпраці з комунальним підприємством ОТГ;
- модернізація інженерної мережі водопостачання.

Завдяки діяльності міжнародних організацій та проектів стало можливим для громад розробляти програми із водопостачання і водовідведення самостійно, проводити технічні аудити усіх мереж з водопостачання, фінансовий та організаційний аудити. В результаті чого керівниками громад було створено комунальні підприємства з обслуговування та будівництва мереж водопостачання та водовідведення.

Висновки. Проблеми забезпечення якісною питною водою для сільських та селищних громад нарешті вдалося зрушити і вирішувати достатньо ефективно. У громаді, де правильно налаштовано систему водопостачання, вона повністю утримує сама себе. З місцевої влади знято фінансове навантаження щодо

ремонті проривів та капітального ремонту мереж або розбудови таких мереж в населеному пункті. Відтепер реальними завданнями стало не тільки налагодження водопостачання та водовідведення, підвищення якості питної води, а й можливості щодо отримання коштів від цієї комунальної послуги, що також позитивно відображається на місцевих бюджетах, оскільки ці проекти в кінцевому випадку стають бюджетотворювальними і ОТГ може спрямовувати їх на подальший розвиток. Важливими питаннями надалі буде не тільки розбудова мереж водопостачання, а й їх утримування за рахунок бюджетів громад. В результаті аналізу ситуації щодо водопостачання та водовідведення було виявлено, що для кращого управління комунальними послугами в ОТГ доцільно утворити комунальне підприємство або обслуговуючі кооперативи, оскільки невеликі мережі сіл та селищ непривабливі для бізнесу в сфері водопостачання. Як правило, обслуговуючі кооперативи утворюються для надання послуг в невеликому населеному пункті, натомість для забезпечення водопостачання на території декількох сіл та селищ або великих ОТГ доцільно утворити комунальне підприємство.

Стаття надійшла до редакції: 18.01.21

PROBLEMS OF STATE REGULATION OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES IN THE FIELD OF WATER SUPPLY AND WATER DRAINAGE IN TERRITORIAL COMMUNITIES

Dmytro Bizonych, Candidate of technical sciences, Director of «Etalontechservice» LLC, Kharkiv, Ukraine.

The article is devoted to the mechanisms of using international technical assistance in the field of state regulation of housing and communal services for water supply and sewerage at the municipal level, the problems of water supply and sewerage in the Ukrainian reality. The state of water in the regions of Ukraine is analyzed, great attention is placed on the impor-

tance of providing quality water and the problems which are a danger to public health. Systemic shifts due to public administration and decentralization reforms, achievements in the field of quality drinking water supply for UTG, main problems and ways of solving them, as well as the process of adaptation of positive foreign experience are analyzed, the leading role of international technical assistance in these processes is identified.

The role of international assistance in water supply and sewerage projects within the framework of the Ukrainian-Swiss DESPRO project, the main methods and mechanisms of project management in this area are determined. The problems of providing quality drinking water for rural and urban communities have finally been addressed and addressed quite effectively. In a community where the water supply system is set up correctly, it is completely self-sustaining.

The local authorities have been relieved of the financial burden of repairing breakthroughs and overhauling networks or building such networks in the settlement. From now on, the real tasks are not only the establishment of water supply and sewerage, improving the quality of drinking water, but also the ability to obtain funds from this utility, which is also positively reflected in local budgets, as these projects eventually become budget-forming and UTG can direct them to further development. Important issues in the future will be not only the development of water supply networks, but also their maintenance at the expense of community budgets. As a result of the analysis of the situation regarding water supply and sewerage, it was found that for better management of communal services in UTG it is expedient to establish a communal enterprise or service cooperatives, as small networks of villages and settlements are unattractive for water supply business. As a rule, service cooperatives are formed to provide services in a small settlement, instead of providing water supply in several villages and settlements or large UTGs, it is advisable to form a utility company.

Key words: *decentralization, water supply, communal property management, housing and communal services.*

Received: 18.01.21

References

1. Bayuk, M.I., & Voit, M.I. & Panasiuk, M.V. (2015) *Deputatu mistsevoy rady: praktychni porady shchodo orhanizatsii diyalnosti*. [To the deputy of local council: practical councils concerning the organization of activity]. Khmelnytskyi: Tsentr perepidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii pratsivnykiv orhaniv derzhavnoi vlyady, orhaniv mistsevoho samovriaduvannia, derzhavnykh pidpriemstv, ustanov i orhanizatsii [in Ukrainian]
2. Dzherelo DESPRO – rozmova z ekspertom pro vodu u selakh: interviu vid 26 lystopada 2018 roku. Ofitsiinyi sait «Detsentralizatsiia daye mozhlyvosti» [Source DESPRO – conversation with an expert about water in villages: interview from November 26, 2018. Official site «Decentralization provides opportunities»]. *decentralization.gov.ua*. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/10175> [in Ukrainian].
3. Yesina, V.O., Slavuta O.I. & Matvieieva N.M. (2020). Sfera vodopostachannia ta vodovidvedennia yak skladova yakosti zhyttia naselennia: ekonomichni ta sotsialni aspekty rozvytku [Sphere of water supply and sewerage as a component of quality of life of the population: economic and social aspects of development]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy – Economics and management of enterprises*, 53, (pp. 69-74) [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy Pro Osnovni zasady (strategii) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [Law of Ukraine On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
5. Oluiko, V.M. (2017) *Instrumenty rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii vlyady* [Mechanisms of the development of united territorial communities in the context of decentralization of power] [in Ukrainian].
6. Krylova I.I. (2019). Suchasna systema monitorynhu ta kontroliu u sferi vodopostachannia ta vodovidvedennia [Modern system of monitoring and control in the field of water supply and sewerage]. *Derzhava ta rehiony. Serii «Derzhavne upravlinnia» – State and Regions. Public Administration Series*, 2, 66, (pp. 76-84) [in Ukrainian].
7. Natsionalna dopovid pro yakist pytnoi vody ta stan pytnoho vodopostachannia v Ukraini u 2017 rotsi: Ministerstvo rehionalnoho rozvytku,

budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva [National Report on Drinking Water Quality and the State of Drinking Water Supply in Ukraine in 2017: Ministry of Regional Development, Building and Housing]. *www.min-region.gov.ua*. Retrieved from: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/Proekt-Natsionalnoyi-dopovidi-za-2017-rik.pdf> [in Ukrainian].

8. Plan udoskonalennia posluhy vodopostachannia v Stanislavskii OTH na 2019 – 2023 roki [Plan for improving the water supply service in Stanislavskaya UTC for 2019 – 2023]. *stanislavskaotg.dosvit.org.ua*. Retrieved from: <https://stanislavskaotg.dosvit.org.ua/storage/documents/attachments/755d3c13d02cf46af8d5cdbd952d37cd.pdf> [in Ukrainian].

9. Prylipko S.M., Shatokhina, A.M. & Kostiuk M.V. (2018). *Hrant yak finansovy instrument vyrishennia problem silskykh terytorialnykh hromad orhanamy mistsevoho samovriaduvannia. Sotsialnyi rozvytok silskykh rehioniv : kol. monohrafiia* [Grant as a financial tool for solving the problems of rural territorial communities by local governments. Social development of rural regions: count. monograph]. Uman : VPTs «Vizavi» (Vyd-ts «Sochinskyi»), 3, (pp. 71-77) [in Ukrainian].

10. Sorokovska S.V. (2017). Sutnist ta zmist derzhavnoi polityky u sferi pytnoho vodopostachannia [The essence and content of state policy in the field of drinking water supply]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_5_12 [in Ukrainian]

11. Stale upravlinnia vodnymy resursamy. Ministerstvo zakhystu dokillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy [Sustainable water management. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine]. *mepr.gov.ua*. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/timeline/Ohorona-vod.html> [in Ukrainian].

12. Stankus, T. & Matvieieva, V. (2016). *Budzhetni proces / Derzhavni zakupivli v orhanakh miscevoho samovriaduvannia* [Budget process / Public procurement in local governments] [in Ukrainian].

13. Strukova V. (2015). Mekhanizmy derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi vodopostachannia ta vodovidvedennia v Ukraini [Mechanisms of public-private partnership in the field of water supply and sewerage in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia – Public Administration and Local Self-Government*, 3 (26), (pp. 189-199) [in Ukrainian].

14. Suhak T.M. (2018). Derzhavna polityka ekonomichnoho rozvytku sfery vodopostachannia ta vodovidvedennia [State policy of economic development of water supply and sewerage]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Suchasne vodokorystuvannia Ukrainy: opublikovano 06 travnia 2020 roku: Oficiinyi sait Derzhavnoho agentstva vodnykh resursiv Ukrainy [Modern water using in Ukraine: published on May 6, 2020: Official site of the State Agency of Water Resources of Ukraine]. www.davr.gov.ua. Retrieved from: <https://www.davr.gov.ua/news/suchasne-vodokorystuvannya-ukraini> [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Бізони́ч Дмитро Володи́мирович: ТОВ «Еталонтехсервіс»
м. Харків, Україна.

Dmytro Bizonych: «Etalontechservice» LLC, Kharkiv, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0000-0002-0155-7615

E-mail: bizonychdv@ukr.net